

Kaip rašyti sakinius?

Rašant lengvai suprantama kalba, reikia galvoti ne tik apie vartojamus žodžius, bet ir apie sakinių struktūrą. Svarbu atkreipti dėmesį, kad sakiniai lengvai suprantamame tekste turi būti gramatiškai taisyklingi, taigi pirmiausiai reikėtų laikytis tų pačių principų, kaip tiesiog sklandžiai rašant lietuviškai. Tačiau kai kuriuos dalykus rašant lengvai suprantama kalba reikėtų šiek tiek keisti.

- **Rašykite trumpais sakiniais.**

Skaičiuojama, kad šnekamojoje kalboje dažniausi sakiniai yra 1–8 žodžių ilgio. 9–17 žodžių sakiniai taip pat pakankamai dažni. Rašant lengvai suprantama kalba rekomenduotume neperžengti 17 žodžių ribos (net trečio lygio tekstuose). O jeigu įmanoma, vertėtų rašyti dar trumpesniais sakiniais, kad tekstą būtų kuo lengviau sekti.

Tačiau jokių būdu nereikėtų sakinių trumpinti mechaniškai. Trumpi sakiniai turi likti aiškūs, gramatiškai taisyklingi ir išbaigti, kitaip iš trumpinimo nebus jokios naudos. Todėl dažnai trumpinti reiškia rasti būdą, kaip kitaip – aiškiau ir trumpiau – formuluoti mintį.

	
Vaistai turi būti vartojami taip, kaip paskyrė jus gydantis gydytojas.	Gerkite vaistus taip, kaip patarė gydytojas.

Lengvai suprantama kalba parašyto teksto sakinyje turi būti pasakyta, kas ir kokį veiksmažodį atlieka. Keli trumpi sakiniai, kurie neturi aiškaus veiksnio (žodžio, atsakančio į klausimą *kas?*) ir tarinio (veiksmažodžio), gali būti dar sunkiau suprantami nei vienas ilgesnis sakinytis.

	
Praeiti metai tapo mums rimtu išbandymu. Dėl išplitusio koronaviruso.	Dėl koronaviruso praėję metai mums buvo labai sunkūs.
Įmonė rengia mokymus penktus metus. Bendradarbiaudama su organizacija „Mes“.	Įmonė rengia mokymus kartu su organizacija „Mes“.

Atkreipkite dėmesį, kad ilgą sakinį neretai sudaro keli trumpesni sakiniai. Tai yra, viename sakinyje gali būti keli gramatiniai centrai (veiksniai ir tariniai). Pavyzdžiui, sakinyje *Valykitės dantis ir naudokite dantų siūlą* yra du gramatiniai centrai – veiksmažodžiai, kurie gali sudaryti du atskirus sakinius. Tie sakiniai skambėtų taip *Valykitės dantis. Taip pat naudokite dantų siūlą*. Rašant tekstus lengvai suprantama kalba rekomenduojama tokius sakinius trumpinti juos skaidant į kelis aiškius sakinius. Trumpuose sakiniuose turi likti aišku, kas ir kokį veiksmažodį atlieka.

	
Rūpinamės ne tik jūsų namais, maistu, bet kartu ir einame į renginius, vaikštome po lauką, pagal poreikį ir galimybes.	Mes rūpinamės jūsų namais. Taip pat einame su jumis į renginius. Mes galime su jumis pasivaikščioti.

Nemaža kalboje ir tokių sakinių, kuriuose viena mintis yra pagrindinė, o kita – šalutinė. Pavyzdžiui, sakinyje *Kai nusiplausite rankas, jas nusivalykite rankšluosčiu* pagrindinio sakinio vietą užima dėmuo *jas nuvalykite rankšluosčiu*, o šalutinio sakinio vietą užima dėmuo *kai nusiplausite rankas*. Tokius sakinius geriausia skaidyti į atskirus sakinius, pavyzdžiui: *Pirmiausia nusiplaukite rankas. Tada rankas nusivalykite rankšluosčiu*.

Sakinį suprasti dar sudėtingiau, kai šalutinis sakinyje įterpiama į pagrindinį. Tokių minčių šuolių būtina vengti. Geriausia tokius sakinius išskaidyti ir pateikti mintis remiantis logine seka.

	
Bėgime, kuris vyko gegužės 28 dieną, dalyvavo 6 tūkstančiai žmonių.	Gegužės 28 dieną vyko bėgimas. Bėgime dalyvavo daug žmonių.

Patarimas išskaidyti ilgesnius sakinius nereiškia, kad adaptuotame tekste visi sakiniai turėtų būti tik vientisiniai – tai yra, kad viename sakinyje turėtų būti vartojamas tik vienas veiksmažodis. Vienas kitas ilgesnis ar šiek tiek sudėtingesnės konstrukcijos sakinyje gali nekelti problemų. Svarbu, kad dauguma sakinių būtų trumpi ir paprasti. Be to, primintina, kad tekstą turėsite išbandyti su tiksline grupe. Tada ir paaiškės, ar sakinį būtina skaidyti.

- **Vartokite paprastas veiksmažodžių formas.**

Paprastas veiksmažodžių formas (*rašau, nuvažiovo, valgysime*) suprantame greičiau negu dalyvius (*rašantis, grįžęs*), padalyvius (*einant, nuvažiavus*) ar pusdalyvius (*valgydamas*). Todėl rašant lengvai suprantama kalba nereikėtų teksto apkrauti dalyvinėmis, padalyvinėmis ar pusdalyvinėmis konstrukcijomis. Nors viena kita tokia konstrukcija tekste nebus didelė problema, nuolat jų vartoti tekste nerekomenduojame. Jas geriau keisti paprastomis veiksmažodžių formomis.

	
Neradus bendros kalbos, atsiranda nusivylimas.	Kai žmonės negali susikalbėti, jie nusivilia.
Netekę galimybės dirbti žmonės gavo paramą.	Kai žmonės nebegalėjo dirbti, jiems padėjo valstybė.
Stambulo konvencija yra Europos Tarybos dokumentas, apibrėžiantis , kas yra smurtas prieš moteris.	Stambulo konvencija yra Europos Tarybos susitarimas. Stambulo konvencija paaiškina , kas yra smurtas prieš moteris.

Kaip matote iš pateiktų pavyzdžių, dažnai tenka ne tik paprasčiausiai keisti veiksmažodžio formą, bet performuluoti visą sakinį, kad sudėtingesnių konstrukcijų nebereikėtų.

- **Vartokite veikiamosios rūšies konstrukcijas.**

Veikiamosios rūšies konstrukcijas (pavyzdžiui, *Jonas parašė knygą*) suprasti lengviau negu neveikiamosios rūšies sakinius (pavyzdžiui, *Knyga buvo parašyta Jono*). Todėl rašant lengvai suprantama kalba rekomenduojama vartoti veikiamosios rūšies sakinius, kuriuose yra aiškiai nurodoma, kas atlieka veiksma ir į ką tas veiksmas yra nukreiptas.

	
Kiekvienai smurto aukai turi būti suteikta pagalba.	Valstybė turi padėti kiekvienai smurto aukai.
Po susitikimo surengtoje spaudos konferencijoje buvo apžvelgta epidemiologinė situacija.	Po susitikimo vyko spaudos konferencija. Spaudos konferencijoje specialistai kalbėjo apie sveikatos situaciją Lietuvoje.

- **Laikykitės įprastos žodžių tvarkos.**

Sakinius, kurie parašyti laikantis įprastos žodžių tvarkos, yra lengviau suprasti. Lietuvių kalboje įprasta žodžių tvarka yra veiksnys (kas atlieka veiksma), tada tarinys (veiksmas, išreikštas veiksmažodžiu), tada papildinys (objektas, į kurį nukreiptas veiksmas). Pavyzdžiui, lengviau suprasti sakinį *Aš skaičiau knygą* negu *Knygą aš skaičiau*. Nors dažnai teigiama, kad žodžių tvarka lietuvių kalboje yra laisva, tačiau vis tiek egzistuoja įprasta ir dominuojanti sakinio žodžių tvarka. Laikydami šios tvarkos dažniausiai tekstą padarysime lengviau suprantamą.

	
Greitai baigsis metai.	Metai greitai baigsis.
Nuo koronaviruso nukentėjo visi.	Visi nukentėjo nuo koronaviruso.

Tačiau nereikėtų šitos taisyklės laikytis aklai. Kartais mes apkeičiame žodžius vietomis priklausomai nuo to, kas skaitytojau jau žinoma, o kas yra nauja informacija. Tokių atvejų gali pasitaikyti ir lengvai suprantamoje kalboje. Pavyzdžiui:

Mokesčiai yra pinigai, kuriuos turime sumokėti valstybei.

Mokesčius moka žmonės ir įmonės.

Šiuo atveju pradžioje pasakoma, kas skaitytojui jau žinoma, apie ką kalbėta, o po to pateikiama nauja informacija. Tokiais atvejais įprastos žodžių tvarkos galima nesilaikyti.

- **Pasikartojantį dalyką visada įvardykite tuo pačiu žodžiu.**

Rašant lengvai suprantama kalba reikėtų galvoti ir apie tai, kiek skirtingų žodžių pavartojame tekste. Kuo mažiau skirtingų žodžių yra pavartota tekste, tuo jį lengviau ir greičiau galime perskaityti. Todėl rašant lengvai suprantama kalba, reikėtų vengti sinonimų ir rekomenduojama vieną dalyką įvardyti tuo pačiu žodžiu. Pavyzdžiui, jeigu tekste kalbama apie prezidentą, nereikėtų žodžio *prezidentas* kaitalioti su šio žodžio sinonimais (*šalies vadovas* ir pan.). Tokių sinonimų dažnai ieškome kurdami įprastus, bet ne adaptuotus tekstus. Rašydami lengvai suprantama kalba turėtume vengti sinonimų ir nebijoti kartoti tą patį žodį.

Prezidentas susitiko su pasaulio jaunimo atstovais. Susitikime **šalies vadovas** akcentavo, kad mūsų šalis laukia pasaulio lietuvių.

Prezidentas susitiko su jaunais lietuviais iš viso pasaulio.

Prezidentas pasakė, kad Lietuva laukia lietuvių iš viso pasaulio.

- **Įvardžius keiskite daiktavardžiais.**

Rašant tekstus lengvai suprantama kalba nereikėtų teksto perkrauti trečio asmens įvardžiais *jis, ji, jie, jos* ar *tai*. Kai perskaitome įvardį, turime suprasti, į ką tas įvardis nurodo. O kiekviena papildoma užduotis specialių poreikių turintiems žmonėms skaitant

tekstą žmonėms kelia daugiau iššūkių. Užuoat pavartoję įvardį, geriau pakartokite tą patį daiktavardį.

	
Lapė pamatė varną su sūriu ir galvojo, kaip šį sūrį iš jos paimti.	Lapė pamatė varną su sūriu. Lapė galvojo, kaip paimti sūrį iš varnos .
Viskas prasideda nuo švietimo. Tai yra klestinčios valstybės pamatas.	Viskas prasideda nuo švietimo. Švietimas yra sėkmingos valstybės pagrindas.

Ypač rekomenduojama vengti įvardžių, kurie gali būti dviprasmiški. Pavyzdžiui, sakinyje *Lukas ir Jonas kalbėjosi, kaip jam skauda galvą nėra aišku, į kurį asmenį – Luką ar Joną nurodo įvardis jam*. Tokių dviprasmybių palikti nereikėtų bet kuriame gerai parašytame tekste, bet tai itin aktualu tekstams lengvai suprantama kalba.

	
Maži vaikai negali patys tinkamai išsivalyti dantų, nes jų rankų judesiai nėra pakankamai koordinuoti.	Maži vaikai negali patys išsivalyti dantų, nes mažų vaikų rankos juda netiksliai.

Taip pat vertėtų vengti daugiau nei vieno įvardžio sakinyje. Kaip jau minėta, kiekvienas įvardis iš skaitytojo reikalauja daugiau dėmesio negu daiktavardis, aiškiai nurodantis, apie ką kalbama.

	
Jis įkūrė miestą ir davė jam Trakų vardą.	Gediminas įkūrė miestą. Gediminas pavadino šį miestą Trakais.

Kartais įvardis tekste yra vartojamas toli nuo daiktavardžio, į kurį tas įvardis nurodo. Tokiu atveju geriausia pakartoti daiktavardį, o ne vartoti įvardį.

	
Leiskite jums pasirūpinti kaimynams ir giminaičiams: atvežti jums maisto, jie taip pat gali išnešti šiukšles, sutvarkyti kitus būtinus reikalus.	Leiskite kaimynams ir giminaičiams pasirūpinti jums. Kaimynai ir giminaičiai gali atvežti jums maisto ar išnešti šiukšles.

Tačiau nereikėtų įvardžių vengti akiai. Veiksmažodis lietuvių kalboje iškart rodo asmenį, taigi įvardžiu išreikštus veiksnius kalbėdami dažnai praleidžiame, pavyzdžiui, sakome *Mėgstu ledus*, nors galėtume sakyti ir *Aš mėgstu ledus*. Rašant tekstus lengvai suprantama kalba, reikėtų stengtis tekstui suteikti kuo daugiau aiškumo, taigi ir veiksnio, išreikšto įvardžiais *aš, tu, mes jūs*, verčiau nepraleisti. Taip pat nereikia praleisti ir veiksnio, išreikšto įvardžiais *jis, ji, jie, jos*, tačiau pastaruosius įvardžius, kaip jau rašyta, dažnai galime pakeisti konkrečiais daiktavardžiais, į kuriuos nurodo šie įvardžiai (pavyzdžiui, *Jonas, pilis, obuoliai, sąskaitos*), o įvardžių *aš, tu, mes, jūs* pakeisti daiktavardžiais negalime. Taigi rekomenduojama veiksnio, išreikšto šiais įvardžiais, nepraleisti.

	
Dabar dėvime apsaugines kaukes.	Dabar mes dėvime apsaugines kaukes.

- **Rinkitės teigiamą raišką.**

Teigiamai suformuluotus sakinius mes suprantame lengviau ir greičiau negu neigiamai suformuluotas mintis. Todėl rašant lengvai suprantama kalba vertėtų rinktis teigiamą raišką, o neiginių geriau vengti.

	
Šie rezultatai buvo labai nevienodi .	Rezultatai buvo įvairūs.

Jeigu lengvai suprantama kalba rašote patarimus ar nurodymus, juos taip pat formuluokite teigiamai. Žmogus lengviau supranta nurodymus, kuriuose paaiškinama, ką reikia daryti, o ne tai, kaip elgtis negalima.

	
Negalima bėgioti neapšilus.	Pirmiausia padarykite mankštą. Tada bėgiokite.
Neužsigerkite vaistų kava.	Užsigerkite vaistus vandeniu.

Verta dar kartą priminti, kad šių rekomendacijų taikyti praktikoje akiai nereikėtų. Visada reikia atsižvelgti į konkretų atvejį ir jo kontekstą. Jeigu matote, kad taikydami vieną ar kitą taisyklę sakinį padarote dar sunkesnį suprasti, tada šį sakinį permąstykite. Išsiaiškinti, ar abejonės dėl tam tikrų teksto atkarpų sudėtingumo yra pagrįstos, bus lengviau išbandžius tekstą su tiksline grupe.

Kaip struktūruoti tekstą?

- **Skaidykite tekstą dalimis.**

Perskaitykite tekstą, išskirkite pagrindines teksto mintis ir pagal tai tekstą suskaidykite į trumpesnes dalis. Ilgą ištisą tekstą suprasti sudėtingiau. Išskirtas teksto dalis reikėtų pavadinti. Tada visas tekstas turės aiškią struktūrą. Tačiau reikia atkreipti dėmesį į tai, kad tekstas turi būti skaidomas į dalis logiškai. Mechaninis teksto suskaidymas prasmės neturi ir nepadaro teksto lengviau suprantamu. Vertėtų vadovautis principu „viena pastraipa – viena mintis“.

Adaptuojant tekstą, gali prireikti nukrypti nuo originalaus teksto ir pakeisti minčių dėstymo seką, kad ji būtų kuo aiškesnė, neliktų minties šuolių. Remdamiesi tekstu aprašykite su viena tema susijusią informaciją, vėliau – su kita tema ir t. t. Jeigu reikia, pasinaudokite ir kitais šaltiniais temai aprašyti.

- **Siužetą dėstykite logine seka.**

Reikalavimas išlaikyti loginę siužeto seką itin aktualus rengiant grožinius tekstus. Siužeto eiga turėtų būti aiški ir akivaizdi. Istorija turėtų būti pasakojama iš eilės, nešokama į praeitį ar ateitį. Laikantis šio principo, gali tekti šiek tiek pakeisti grožinio kūrinio pasakojimo eiliškumą. Dažnai originaliame kūrinyje siužeto eigos nenuoseklumas gali būti meninė priemonė, kurią autorius renkasi sąmoningai. Perrašant tekstą lengvai suprantama kalba to reikėtų vengti.

- **Aiškiai siekite sakinius.**

Tekstas turėtų būti rišlus, o ryšiai tarp sakinių akivaizdūs. Tekstas gali būti sunkiai suprantamas, jei jį sudaro tik trumpi pagrindiniai sakiniai. Todėl sakiniai turėtų būti susieti, kad skaitytojui būtų lengva suprasti visą tekstą. Jei autorius neišreiškia sakinių tarpusavio ryšių, skaitytojas turi pats juos numanyti, o tai padaryti daugeliui lengvai suprantamos kalbos vartotojų gali būti sunku.

Sakinius jungiantys žodžiai galėtų būti *tačiau, bet, todėl, ir, taip pat, be to, pirma, antra, taigi* ir kiti. Pavyzdžiui:

	
Lapė iš varnos pavogė sūrį. Varna nuliūdo.	Lapė iš varnos pavogė sūrį. Todėl varna nuliūdo.
Akcizai yra mokesčiai, kuriuos mokame tik už tam tikras prekes. Pavyzdžiui, reikia mokėti akcizo mokestį už alkoholį. Akcizo mokesčius reikia mokėti už alų. Mokame akcizo mokestį, jeigu perkame cigaretes.	Akcizai yra mokesčiai, kuriuos mokame tik už tam tikras prekes. Pavyzdžiui, reikia mokėti akcizo mokestį už alkoholį. Taigi akcizo mokesčius reikia mokėti už alų. Taip pat mokame akcizo mokestį, jeigu perkame cigaretes.

- **Venkite informacijos skliaustuose.**

Skliaustuose paprastai patiekiame papildomą informaciją. Skaitytojas tokią informaciją turi integruoti į sakinį, o tai reikalauja papildomų kognityvinių resursų. Vertėtų vengti papildomą informaciją pateikti skliaustuose. Geriau ją įterpti į tekstą arba jos visai atsisakyti, priklausomai nuo to, kiek ji tikrai svarbi.

- **Vardinkite punktais.**

Jei reikia ką nors išvardinti, nedarykite to viename sakinyje ar atskirais sakiniais. Išvardijimus aiškiai pateikite punktais.

	
Norint sukaupti santaupų, pirmiausia reikėtų pasidaryti paprastus namų darbus: susirašyti turimas paskolas, išskaidyti, kiek jų įmokoms skiriama per mėnesį, ir kiek laiko šias įmokas dar reikės mokėti.	Jei norite sutaupyti pinigų, jums reikia pasiruošti: <ul style="list-style-type: none"> • susirašyti, kiek turite paskolų, • suskaičiuoti, kiek pinigų per mėnesį sumokate už paskolas, • suskaičiuoti, kiek laiko dar mokėsite už paskolas.

Išvardijimo variantų gali būti įvairių. Svarbu apgalvoti, koks yra išvardijimo tikslas ir pagal tai atitinkamai pasirinkti skyrybą. Jei išvardijame žodžius sakinyje, išvardijamus dalykus patariama pateikti atskirais punktais. Jei punktai lygiaverčiai, verta jų nenumeruoti, tik išskirti grafiškai. Taip vardinant, punktai pradami mažąja raide, gale rašomas kablelis, po viso išvardijimo dedamas taškas. Pavyzdžiui:

Keli kitų mokesčių pavyzdžiai yra tokie:

- pelno mokestis,
- nekilnojamojo turto mokestis,
- žemės mokestis.

Jei vardijama ištisais sakiniais, jie pradami didžiąja raide ir baigiami tašku.

Jei punktai perteikia eiliškumą, tarkime, instrukcijoje, siūloma juos numeruoti. Po skaičiaus siūloma rašyti tašką, o ne kitus skyrybos ženklus, siekiant nepasunkinti teksto įvairiais skyrybos ženklais. Pavyzdžiui:

Rankas plaukite taip:

- 1) Sušlapinkite rankas.
- 2) Užpilkite muilo.
- 3) Trinkite delnus.

Rankas plaukite taip:

1. Sušlapinkite rankas.
2. Užpilkite muilo.
3. Trinkite delnus.

- **Kurkite tekstą taip, kad skaitytojui nereikėtų pasidaryti išvadų pačiam.**

Originalus neadaptuotas ir adaptuotas tekstas skiriasi tuo, kad pastarasis yra gerokai sutrumpinamas. Trumpinant tekstą reikia būti atsargiems ir nepalikti spragų, kurias vėliau turės užpildyti patys teksto skaitytojai. Daugeliui lengvai suprantamos kalbos vartotojų tai yra nemažas iššūkis, todėl trumpinant tekstą reikia stengtis neapsunkinti teksto supratimo paliekant pačiam skaitytojui pasidaryti išvadas.